

Enheten för region nord
Fredrik Hedlund, 010-730 91 60

Projektrapport Arbete med berg

1. Sammanfattning

Huvudmålet med projektet var att förbereda och genomföra en tillsyn inom de områden där man har arbete med berg, med särskild inriktning mot nya kvartsföreskriften samt risk för olycksfall. Projektets effektmål var att fler arbetsgivare skulle ha kännedom om och arbeta enligt den nya kvartsföreskriften och att fler arbetsgivare skulle arbeta förebyggande mot olycksfall vid arbete med berg.

Inspektioner genomfördes när nya kvartsföreskriften trätt ikraft, den 2 november 2015, och pågick fram till oktober månad 2016. Totalt så har brister konstaterats vid 74 procent av inspektionerna. De vanligaste bristerna var bristfälliga eller icke existerande riskbedömningar och handlingsplaner för åtgärder. Det gällde både kvartsföreskriften och risken för olycksfall.

En av anledningarna till att projektet genomfördes var att skapa enhetlighet i tillämpningen av den nya kvartsföreskriften. Både internt inom Arbetsmiljöverket och externt ute bland de företag som arbetar där kvartsdamm förekommer. Detta har uppnåtts bl.a. genom att ett samlat informationsmaterial tagits fram för användning på www.av.se samt att branschen själva aktivt jobbat med att ta fram specifika hjälpmedel i form av informationsmaterial, seminarium m.m.

Det är nu viktigt att de branscher, där kvartsdamm förekommer, tar ett eget ansvar att fortsätta att utveckla gemensamma verktyg för att lättare kunna uppfylla kvartsföreskriftens syfte samt tar ansvar för fortsatt informations-spridning om kvartsföreskriftens syfte till verksamheter som inte innefattats i detta tillsynsprojekt.

2. Bakgrund

Bakgrunden till projektet var att en ny föreskrift om kvarts togs fram i slutet av 2015. Dåvarande branschområde "Utvinning av mineral" pekade i sin branschanalys på vikten av att Arbetsmiljöverket agerade proaktivt och enhetligt när den nya föreskriften om kvarts trädde i kraft och föreslog utifrån detta en nationell tillsyn.

Målgruppen med projektet var arbetsställen där arbete med berg sker. Detta innebär att arbetsställen som skulle kunna besökas i tillsynsinsatsen var bl.a. gruvor och underentreprenörer i gruvbranschen, tunnelarbete, dagbrott/krossar, betongindustrier samt stenhuggerier. Så många som möjligt som har problem med kvartsdamm kunde då nås av insatsen.

Förslaget var även att den nationella tillsynen skulle inriktas mot olycksfall. Inhyrda företag i gruvor var ofta inblandade i både tillbud och olyckor. Brister fanns i riskbedömning och samordning när det var många entreprenörer på samma arbetsplats. Mycket av den tunneldrivning som skett är inte bara i gruvor utan också vid anläggningsarbete i samband med nya järnvägar och vägar. Det har hänt allvarliga olyckor och dödsolyckor i krossverk vid arbete med transportörer och med borrhögar.

3. Syfte, mål, metod och avgränsningar

Huvudmålet med projektet var att förbereda och genomföra en tillsyn inom de områden där man har arbete med berg, med särskild inriktning mot nya kvartsföreskriften samt risk för olycksfall.

Projektets effektmål var att fler arbetsgivare skulle ha kännedom om och arbeta enligt den nya kvartsföreskriften och att fler arbetsgivare skulle arbeta förebyggande mot olycksfall vid arbete med berg.

Inspektioner genomfördes när nya kvartsföreskriften trätt ikraft, den 2 november 2015, och pågick fram till oktober månad 2016.

Framförallt har projektet riktat sig mot följande näringsgrenar:

Näringsgren 7 - Utvinning av metallmalm

Näringsgren 8 - Annan utvinning av mineral

Näringsgren 9 - Service till utvinning

Näringsgren 236 - Tillverkning av varor av betong, cement och gips

Näringsgren 237 - Huggning, formning och slutlig bearbetning av sten

Näringsgren 4212 - Anläggning av järnvägar och tunnelbanor

Näringsgren 4213 - Anläggning av broar och tunnlar

Projektet har även arbetat med information. Vi har bl a lagt ut information om kvartsföreskriften samt mallar på Arbetsmiljöverkets hemsida <https://www.av.se/halsa-och-sakerhet/luftfororeningar-och-kemiska-risker/kvarts-stendamm/>

4. Resultat

Inspektionsbesök

Totalt har 754 besök genomförts, av dessa är 544 inspektioner. Flest besök har genomförts i näringsgren 23 (tillverkning av varor av betong, cement och gips) där 339 besök genomförts och näringsgren 8 (Annan utvinning av mineral) där 185 besök genomförts.

Brister & Krav

Totalt har brister konstaterats vid 74% av inspektionerna.

Utifrån de besök som gjorts så kan man se en svag tendens att andel besök med brister ökar ju fler anställda som företagen har. Se bilaga 1, tabell 1. Urvalet av företag är dock för litet i antal för att statistiskt säkerställa detta.

Det är inte någon större skillnad mellan de olika näringsgrenarna i andelen brister per besök. Snittet ligger på 1,8 brister per besök fördelat mellan 1,5 – 2 brister på de olika näringsgrenarna. Se bilaga 1, tabell 2.

De vanligaste bristerna som hittades vid inspektionerna var bristfälliga eller icke existerande riskbedömningar och handlingsplaner för åtgärder. Detta gällde både riskbedömningar enligt AFS 2001:1, systematiska arbetsmiljöarbete samt AFS 2015:2, Kvarts - stendamm i arbetsmiljön.

Brister påträffades också gällande avsaknad av, eller felkonstruerade skydd på olika arbetsmaskiner. Vid ett antal av dessa så var bristerna så pass allvarliga att ett omedelbart förbud att använda maskinen sattes, se rubrik *Förelägganden, förbud och sanktionsavgifter*.

I bilaga 1, tabell 3 finns en sammanställning av de föreskriftsparagrafer där fler än totalt 100 brister konstaterats under projekttiden, uppdelat efter föreskrift och näringsgren.

Näringsgren 8 med t.ex. krossverk och näringsgren 23 med t.ex. betongstationer och stenhuggerier, har något högre procentuell andel brister gällande riskbedömning enligt kvartsföreskriften är övriga näringsgrenar.

Näringsgren 42 med anläggning av järnvägar, tunnelbanor, broar och tunnlar har något högre procentuell andel brister gällande riskbedömning enligt SAM-föreskriften än övriga näringsgrenar.

Förelägganden, förbud och sanktionsavgifter

Utifrån att ett av projektets syften var att genomföra tillsyn gällande risk för olycksfall så resulterade ett antal av inspektionerna i föreläggande och förbud. Exempel på dessa föreläggande och förbud är:

- Förbud att använda lyftutrustning samt bristfälligt ingreppsskydd, avsaknad av nödstoppslina samt nödstopp på transportband.
- Förbud gällande avsaknad av maskinskydd till rörliga maskindelar.

Antalet sanktionsavgifter, med anledning av kvartsföreskriften, var 15 stycken. Orsaken till dessa sanktionsavgifter var avsaknad av riskbedömning enligt kvartsföreskriften (9§ AFS 2015:2) samt ej genomförd kontroll av anordning som används för att minska arbetstagarnas exponering för kvartshaltigt damm (20§ AFS 2015:2).

Branschen

Projektet har uppmärksammats av branschen och projektledaren har blivit intervjuad i ett antal branschtidningar samt ställt upp och pratat på ett antal branschträffar gällande projektet och dess utformning. Branschen har utifrån den nya kvartsföreskriften samt vårt tillsynsprojekt påbörjat ett arbete med att ta fram gemensamma hjälpmedel för att lättare kunna uppfylla kvartsföreskriftens syfte.

Till sin hjälp har man haft det material som projektet tagit fram till Arbetsmiljöverkets hemsida www.av.se. T.ex. blanketter för dokumentation av riskbedömning gällande kvartsexponering samt ny blankett för anmälan av mobil krossanläggning. Detta material har varit väldigt uppskattat av branschen.

5. Diskussion och slutsatser

Olycksfallsrisk

Bristerna i riskdömningen enligt AFS 2001:1 som framkommit på en stor andel av de inspektioner som genomförts samt de förelägganden och förbud som lagts inom projektet visar på att det fortfarande finns brister hos företagen gällande hur man arbetar med olycksfallsriskerna.

Det framtagna informationsmaterialet och vår tillsyn har därmed bidragit till att fortsatt få företagen att förbättra detta och att det ska bli en naturlig del av deras arbetsmiljöarbete.

Kvartsföreskriften (AFS 2015:2)

Utifrån resultatet kan man se att 31 % av de arbetsställen som har besökts har brister gällande sin riskbedömning av kvartsföreskriften. Detta är också den brist som tagits upp vid flest antal inspektioner. Bristerna har varit hos de arbetsgivare som inte har erfarenhet/vana med skriftliga riskbedömningar. De har inte förstått delen med riskreducerande åtgärder. Föreskriftens utformning gällande riskbedömning (§7-9) är väldigt tydligt skriven att samtliga fem punkter ska finnas med för att den ska uppfylla kraven vilket har varit svårt för vissa arbetsställen att förstå. Det är också utifrån dessa paragrafer som de flesta av sanktionsavgifterna i projektet har delats ut.

Med stöd av det framtagna informationsmaterialet och våra inspektioner har detta bidragit till att arbetsgivarna har blivit mer medvetna om kraven gällande riskbedömning enligt kvartsföreskriften och att dessa ska vara dokumenterade.

Som kvartsföreskriften är utformad idag, så är det möjligt att tolka regelverket så att en person kan arbeta i kvartshaltig miljö även om han klassats som ej tjänstbar enligt (31§ AFS 2005:6), d.v.s. att personen utsätts för en viss halt av kvarts vid en särskild arbetsuppgift. För att då kunna fortsätta att arbeta på arbetsstället så kan personens exponering minska genom att han byter arbetsuppgift där halten kvartsdamm understiger halva gränsvärdet. Arbetet kan t.ex. skilja sig på så sätt att man istället för att befinna sig utomhus i en dammig miljö arbetar i en traktor med fullgod ventilationsutrustning med HEPA-filter.

Det har dock i projektet tydliggjorts att exponering av kortvariga höga halter av kvartsdamm flera gånger per dag kan ha stor betydelse för den totala exponeringen och om gränsvärdet överskrids eller ej. Det är därför viktigt att ha god kunskap om vilka dammande moment som förekommer och även att dokumentera under hur lång tid de dammande momenten pågår.

Slutsatser

En av anledningarna till att projektet genomfördes har varit att skapa enhetlighet i tillämpningen av den nya kvartsföreskriften, både internt inom Arbetsmiljöverket och externt ute bland de företag som arbetar där kvartsdamm förekommer. Utifrån det resultat som projektet visar så har detta uppnåtts bl.a. genom att ett samlat informationsmaterial tagits fram för användning på www.av.se samt att branschen själva aktivt arbetat med att ta fram specifika hjälpmedel i form av informationsmaterial, seminarium m.m.

Ett fortsatt bra samarbete mellan Arbetsmiljöverket och branschorganisationerna gällande dessa frågor kommer att leda till att enhetligheten ytterligare kommer att stärkas.

Vilket fortsatt arbete behövs?

Det är nu viktigt att de branscher, där kvartsdamm förekommer, tar ett eget ansvar att fortsätta att utveckla gemensamma verktyg för att lättare kunna uppfylla kvartsföreskriftens syfte.

Det är även viktigt att branscherna tar ansvar för fortsatt informationsspridning i olika former gällande kvartsföreskriftens syfte till t.ex. verksamheter som inte innefattats i detta tillsynsprojekt. Exempel på sådana verksamheter är sopningsverksamhet samt borrhagar.

Kontaktperson: Fredrik Hedlund, projektledare 010-730 91 60

Bilagor

1. Brister per besök fördelade efter storlek, näringsgren samt föreskriftsparagrafer.
2. Blankett för dokumentation av riskbedömning kvartsexponering
3. Blankett för dokumentation av åtgärder riskbedömning
4. Blankett för dokumentation av övrig information
5. Blankett för anmälan om mobil anläggning
6. Korta arbetsskadefakta Arbete med berg